

تبیین اثرات کالبدی - فضایی گردشگری در روستاهای جنوب غربی گیلان*

پرویز رجبی - دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.
نصراله مولائی‌هشجین* - استاد گروه گردشگری، مرکز تحقیقات گردشگری، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.
اکبر معتمدی‌مهر - استادیار گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران.

تاریخ دریافت: ۱۱ خرداد ۱۴۰۲
تاریخ پذیرش: ۱۲ شهریور ۱۴۰۲

چکیده

مقدمه: گسترش گردشگری از پدیده‌های مهم امروز است، در واقع در شرایط کنونی میعادگاه گردشگران از شهرهای بزرگ به سوی فضاهای روستایی و طبیعی تغییر ماهیت داده که این امر به نوبه - ی خود در زمینه تحولات کالبدی-فضای روستاها تأثیر به سزایی گذاشته است.

هدف پژوهش: پژوهش حاضر با هدف تبیین نقش کالبدی-فضایی گردشگری در توسعه روستاهای جنوب غربی گیلان می‌باشد.

روش‌شناسی تحقیق: تحقیق حاضر یک پژوهش کاربردی که به روش توصیفی-تحلیلی و اکتشافی با پیمایش میدانی انجام شده است. ابتدا با استفاده از مشاهدات و مصاحبه‌های اولیه به شناسایی پنج شاخص نظیر سبک معماری، تجهیزات رفاهی، خدمات زیربنایی، فضاها و معیشتی و تغییرات محیطی پرداخته و سپس با استفاده از ابزار پرسشنامه محقق ساخته (که روایی و پایایی آن پیش تر به مرحله تأیید رسیده است) به گردآوری داده‌های میدانی در بین سرپرستان خانوار ($n=378$) به روش کوکران اقدام گردید. یافته‌های به دست آمده با نرم‌افزار SPSS و آزمون همبستگی اسپرمن و رگرسیون خطی مورد تحلیل قرار گرفت.

قلمرو جغرافیایی پژوهش: پژوهش حاضر از لحاظ قلمرو مکانی در روستاهای جنوب غربی گیلان انجام گرفته است.

یافته‌ها و بحث: نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بین توسعه گردشگری و توسعه کالبدی - فضایی روستاهای جنوب غربی گیلان رابطه مستقیم وجود دارد. به عبارتی تغییرات کالبدی - فضایی گردشگری زمینه افزایش خدمات زیربنایی و رونمایی را در سطح روستاهای ناحیه جنوب غربی گیلان سبب شده که نتیجه آن توسعه امکانات در سطح سکونتگاه‌های روستایی این محدوده بوده است، در شناسایی اثرپذیرترین شاخص‌ها از نظر پاسخ‌گویان شاخص تغییرات محیطی بیشترین مقدار را تبیین می‌نماید.

نتایج: در توزیع فضایی اثرات کالبدی-فضایی گردشگری در توسعه روستایی به تفکیک دهستان، دهستان‌های سردار جنگل، چوبر و گوراب پس به ترتیب بیشترین و دهستان‌های آلیان، لولمان و رودپیش کمترین اثرات گردشگری در بعد کالبدی- فضایی را در خود داشته‌اند.

کلیدواژه‌ها: تبیین، گردشگری روستایی، نقش کالبدی - فضایی، توسعه روستایی، جنوب غربی گیلان.

مقدمه

از گردشگری به عنوان کاتالیزوری کارآمد برای بازسازی و توسعه اقتصادی و اجتماعی نواحی روستایی یاد شده است. به طوری که طی سال‌های اخیر در سراسر اروپا برای رفع چالش‌های اقتصادی و اجتماعی نواحی روستایی حاشیه‌ای و یا روستاهایی که با کاهش فعالیت‌های کشاورزی سنتی روبه‌رو هستند گردشگری در کانون توجه قرار گرفته است (شارپلی، ۲۰۰۲: ۲۳۳). گردشگری روستایی با توجه به ظرفیت‌های طبیعی و فرهنگی موجود در روستاها، می‌تواند نقش مهمی در تجدید حیات روستاها، ایجاد اشتغال و درآمد برای روستائیان، حفاظت از میراث فرهنگی و تاریخی، کمک به فراهم شدن خدمات زیربنایی و رونمایی، تشویق توسعه سایر بخش‌های اقتصادی تنوع‌بخشی به فعالیت‌های اقتصادی روستا و در نهایت توسعه یکپارچه و پایدار روستایی ایفا نماید (رجبی، ۱۳۹۱: ۴۵). از آنجا که هر نوع فعالیت اقتصادی، به تبع، اثراتی بر محیط و بستر خود ایجاد می‌کند گردشگری روستایی نیز از این قاعده مستثنی نیست، از این رو از دهه ۱۹۵۰، همراه با افزایش رشد جهانی گردشگری، به افزایش مطالعات اثرات گردشگری منجر شد. اثرات گردشگری بر روی جامعه میزبان به موازات توسعه گردشگری دارای ابعاد پیچیده‌ای است و هر روزه نیاز به تحلیل و تبیین این اثرات بیش از پیش احساس می‌شود که توسعه و گسترش گردشگری در نواحی روستایی نیز از این تأثیرات بی‌بهره نیست و حتی در مواردی می‌توان روستاها را در مقابل اثرات گردشگری بسیار حساس و شکننده‌تر از مناطق شهری مورد توجه قرار داد (غلامی، ۱۳۸۹: ۲۲). اثرات و پیامدهای گردشگری اغلب در یک چارچوب نظری شامل اثرات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، کالبدی و زیست محیطی بررسی می‌شوند که هیچ‌گاه جدا از یکدیگر نیستند. این اثرات در یک حوزه تعاملی با اثرات اجتماعی عمل می‌کنند (رضوانی، ۱۳۸۷: ۸۹). اثراتی نیز از تعامل عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و زیست محیطی با یکدیگر هستند (متیسون و وال، ۲۰۰۲: ۳۱۶). ناحیه جنوب غربی گیلان از زمان‌های گذشته با دارا بودن جاذبه‌های تاریخی-باستانی، طبیعی و مذهبی همواره مورد توجه گردشگران داخلی و خارجی بوده است. گسترش جریان گردشگری در ناحیه توام با فقدان برنامه‌ریزی و مدیریت کارآمد اثرات مثبت و منفی اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی و کالبدی-فضایی متفاوتی را در پی داشته است. هم‌اکنون نواحی روستایی این ناحیه با مسائلی نظیر تغییرات شدید کاربری اراضی و پیامدهای اکولوژی آن، ساخت و سازهای بی‌رویه، کاهش تولیدات کشاورزی و دامی، تغییر اشتغال از کشاورزی به اشتغال خدماتی وابسته به گردشگری، تغییر فضاهای معیشتی، افزایش کاذب قیمت اراضی و بورس بازی آن، افزایش نابرابری در سبک مسکن روستایی، تخریب حریم منابع طبیعی نظیر جنگل، رودخانه و مانند آن روبه‌رو گردیده است با توجه به مسائل مطرح شده و هدف مورد نظر سوالات پژوهش به این صورت مطرح می‌شود؟

۱- آیا گردشگری، باعث تغییرات کالبدی-فضایی در روستاهای جنوب غربی گیلان شده است؟

۲- در تبیین اثرات کالبدی-فضایی گردشگری در ناحیه جنوب غربی گیلان اثرگذارترین شاخص‌ها کدامند؟

و بر این فرض استوار است که بین گردشگری روستایی و تغییرات کالبدی-فضایی در مناطق روستایی جنوب غربی گیلان رابطه وجود دارد. در این پژوهش شاخص‌های تأثیر گذار بعد کالبدی-فضایی در توسعه روستاهای جنوب غربی گیلان در پنج مولفه اصلی تغییرات محیطی، سبک معماری، خدمات زیربنایی، فضاهای معیشتی و تجهیزات رفاهی جمع‌بندی شده‌اند تا بتوان به تبیین دقیق اثرات آنها جهت کاهش تأثیرات منفی درک شده و افزایش خدمات با بهره‌گیری از گردشگری زمینه بهتر برای توسعه، توسعه روستایی و توسعه پایدار فراهم گردد. سپالاین و همکاران (۲۰۰۸) در تحقیق خود پیرامون روندها و اثرات اجتماعی و محیطی گردشگری خانه‌های دوم در فنلاند به این نتیجه رسیدند که تأثیرات اجتماعی و محیطی گردشگری خانه‌های دوم در روستای میزبان شامل تغییر در سبک زندگی (تحرک، مصرف، استانداردهای مسکن)، زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی (مشارکت و تعامل) می‌گردد.

کوکز و دیگران (۲۰۱۰) در پژوهشی با عنوان آیا گردشگری کشاورزی در هاوایی را تخریب می‌کند؟ به این نتیجه رسیدند که توسعه گردشگری باعث تخریب کشاورزی نشده است. لین شنگ و همکاران (۲۰۱۱) در بررسی اثرات زیست محیطی گردشگری در کشور چین پیشرفت و چشم‌انداز بر روی اثرات گردشگری بر محیط‌های بیوفیزیکی، اجتماعی، اقتصادی و ظرفیت تحمل فیزیکی و محیطی منطقه را مطالعه کردند و به این نتیجه رسیدند که از اوایل دهه ۱۹۸۰ در کشور چین توجه بیشتری به اثرات اجتماعی-فرهنگی گردشگری، در میان محققین شده است. گرچه مطالعات در زمینه فیزیکی و زیست محیطی هنوز بر ادبیات آنها غلبه دارد. (لیو، ۲۰۰۶: ۱۳۷) و همچنین بسیاری از تحقیقات در زمینه‌های جنبه‌های اجتماعی-فرهنگی اثرات گردشگری بر اثرات نمایشی گردشگری و تجاری‌سازی صنایع دستی سنتی (تغییر

¹ - Mathieson

^۲ - Wall

فضاهای معیشتی) تمرکز دارند(بینگویی لیوا و همکاران، ۲۰۰۴ و جی ژنگ ژو و وو، ۲۰۰۴: ۷۸۸ و زی و همکاران، ۲۰۰۶: ۴۵۷). توسعه گردشگری بدون برنامه‌ریزی مدون و صحیح در نواحی حساس و شکننده روستایی می‌تواند آثار کالبدی متعددی را بر ساختار و پیکره روستا تحمیل کند از جمله این آثار می‌توان به تخریب بافت سنتی روستا، تضاد بین بافت سنتی و جدید روستا، از بین رفتن برخی از مکان‌های معیشتی روستا با ساختار سنتی و همچنین از بین رفتن اراضی باغات و تعرض به منابع طبیعی و حریم آنها اشاره نمود. مهدوی و همکاران (۱۳۸۷) در سنجش اثرات گردشگری بر توسعه روستایی کن-سولقان به تحلیل سه شاخص اقتصادی، اجتماعی و کالبدی-زیست محیطی پرداختند که در زمینه اقتصادی اثرات مثبت محدود، در زمینه اجتماعی اثرات مثبت قوی و در زمینه کالبدی-زیست محیطی توسعه گردشگری روستایی به تخریب و نابودی گونه‌های مختلف زیستی و تغییرات نامناسبی در بافت و کالبد روستا در منطقه را موجب شده است. ملک‌پور (۱۳۷۷) به تحلیل اثرات گردشگری بر ابعاد اقتصادی-اجتماعی و زیست محیطی دهستان ناتل کنار نور پرداخت و به این نتیجه رسید که گردشگری در این دهستان اثرات مثبت اجتماعی نظیر افزایش امکانات زیربنایی و اثرات منفی مانند تغییر کاربری اراضی را برجای گذاشته است. باتلر معتقد است رابطه مستقیمی بین سطح توسعه گردشگری و نگرش منفی از اثرات اقتصادی، اجتماعی و محیطی جامعه میزبان وجود دارد(آکیس و همکاران، ۱۹۹۶: ۴۸۱) و ادبی (۱۳۹۱) در آسیب‌شناسی گردشگری روستایی در دهستان کن-سولقان به این نتیجه رسید که گردشگری فرهنگ محور آثار متفاوتی بر وضعیت کالبدی منطقه از جمله: تغییر وسیع کاربری اراضی و نوسازی بافت‌های قدیمی را فراهم آورده است که آثار مثبت و منفی تقریباً برابری داشته است.

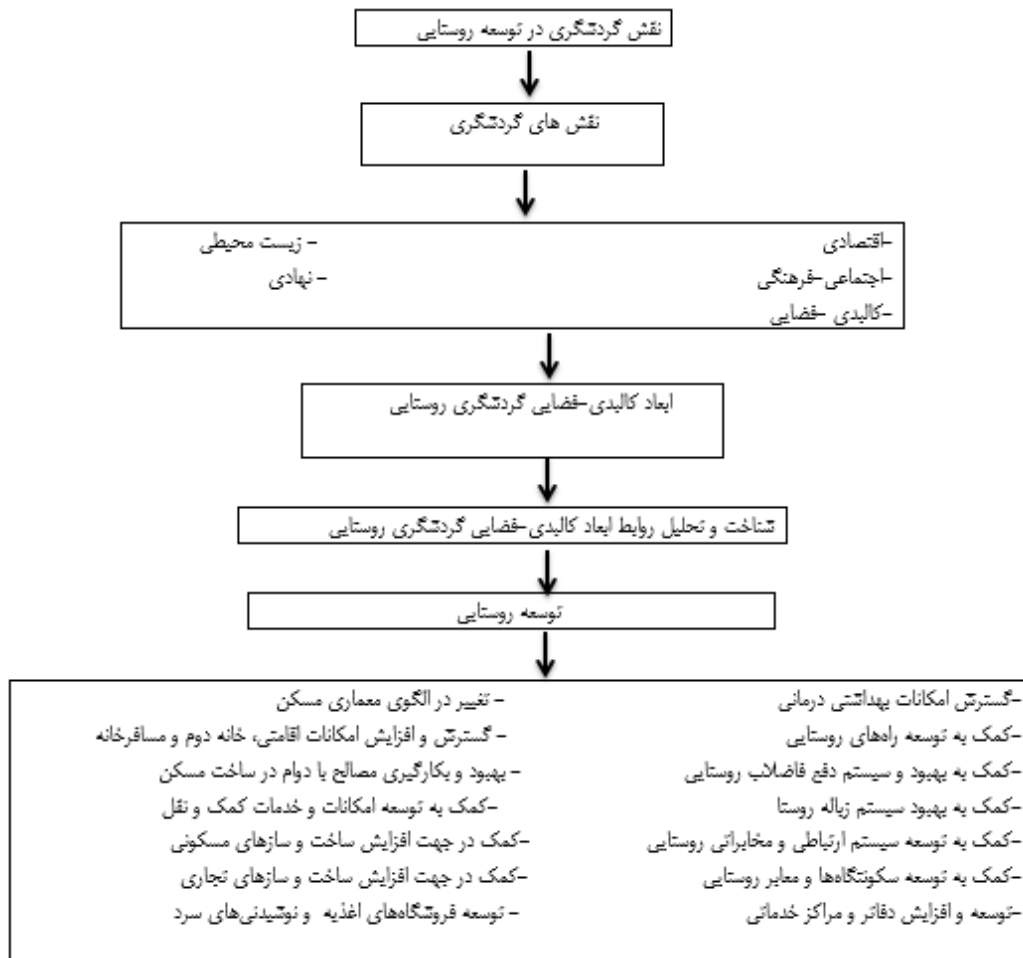
لن خاطر نشان می‌کند، گردشگری روستایی فعالیتی پیچیده و چند وجهی است که شامل انواع متفاوتی از گردشگری مبتنی بر مزرعه تا سفرهای آموزشی، گردشگری قومی و اکوتوریسم خواهد بود. این فعالیت‌ها با درجات متفاوتی در بسیاری از نواحی وجود دارد(رجبی، ۱۳۹۱: ۸۵). به طور کلی گردشگری روستایی از دو جنبه اهمیت دارد، یکی به عنوان یک فعالیت گسترده جهانی و دیگری از نظر تأکید بر آن در سیاست‌های توسعه منطقه‌ای و محلی(مولائی هاشم‌جین و همکاران، ۱۳۸۴: ۳). از همین رو، منطقی است که بپذیریم تعریف قابل قبول و عام از گردشگری روستایی وجود ندارد (رجیمی، ۱۳۸۱: ۲۲۶).

اهمیت گردشگری روستایی به عنوان بخشی از بازار کلی گردشگری وابسته به منابع گردشگری/ تفریحی، وضع زیر ساخت، دسترسی به بازار، و وجود سایر انواع محصولات گردشگری در هر کشور است. حتی اگر گردشگری روستایی در مقایسه با بازار کلی گردشگری در بسیاری از کشورها جزیی باشد، اهمیت آن برای توسعه نواحی روستایی بسیار اساسی است. بنابراین اثر چند جانبه آن در نواحی روستایی که کل شیوه زندگی روستایی به عنوان یک جاذبه اصلی در نظر گرفته می‌شود، بسیار زیاد است(رجبی، ۱۳۹۱: ۶۵). گردشگری روستایی راه حلی کلی برای همه ی دردها و مسائل و مشکلات نواحی روستایی نیست اما یکی از شیوه‌هایی است که می‌تواند آثار اقتصادی مهمی برای نواحی روستایی داشته و به کند شدن روند تخلیه سکونتگاه‌های روستایی و کاهش مهاجرت جمعیت روستایی کمک کند. دیدگاه‌های مختلفی از سوی محققان، در زمینه گردشگری روستایی ارائه شده است که از آن به عنوان موتور محرکه توسعه روستایی یاد کرده‌اند(افتخاری و قادری، ۱۳۸۱: ۲۸). معمولاً در مرحله اولیه توسعه گردشگری، فواید اقتصادی بیشتر نمود پیدا می‌کنند ولی در مراحل بعد توسعه در مقیاس انبوه و کنترل نشده، هزینه‌های اقتصادی جامعه میزبان افزایش پیدا می‌کند(تسون^۱، ۲۰۰۲: ۲۳۲). هزینه‌های اجتماعی و محیطی نیز جلوه‌گر می‌شوند(شارپلی، ۱۹۹۷: ۴۳ و منتیر، ۱۹۹۳: ۶۸). به دلیل اینکه جریان گردشگران در گردشگری روستایی به منظور بهره‌برداری از آرامش و زیبایی طبیعت به سمت روستاها کشیده می‌شوند به تبع می‌توانند آثار چند برابر محیط زیست آن وارد سازند (رنجبریان و زاهدی، ۱۳۷۹: ۷۳) برای نمونه، مطالعات کادت(Kadt, 1979) ، پلاگ (plog, 1972) و اسمیت (۱۹۸۹) بروز مسائل فرهنگی در اثر گردشگری را نشان دادند. در ادبیات توسعه پایدار گردشگری، موضوعات اصلی پایداری اقتصادی شامل منافع اقتصادی، متنوع‌سازی اقتصاد محلی، رشد اقتصادی کنترل شده، بهبود روابط محلی و منطقه‌ای و توزیع عادلانه منافع اقتصادی در اقتصاد محلی است (Mcintyre, 1993:25) همچنین بعد اقتصادی گردشگری پایدار، بر درآمد مناسب، ثبات قیمت کالاها و خدمات و برابری فرصت‌های شغلی در جامعه دلالت دارد (Mccool, 1995:29) بعد محیطی پایداری به ترکیب عوامل محیطی با منابع گردشگری و اثرات متقابل آنها، که نباید تحت تأثیر تغییرات اساسی آسیب ببیند، دلالت دارد(رجبی، ۱۳۹۲: ۷۸). در گردشگری پایدار، پایداری اجتماعی و فرهنگی بر توجه به هویت اجتماعی و سرمایه اجتماعی و توجه به فرهنگ جامعه و امتیازات آن و توجه به تقویت انسجام اجتماعی و عزت نفس که به ساکنان اجازه خواهد داد تا زندگی خود را کنترل کنند، دلالت دارد (دخاله در امور زندگی خود(choi,2003;33) در این راستا، سازمان جهانی گردشگری، توسعه گردشگری پایدار را شامل کیفیت زندگی برای

¹-Tosun

جامعه میزبان، رضایت گردشگران، حفظ محیط زیست و منابع انسانی و اجتماعی مورد استفاده در فرایند گردشگری می‌داند (الوانی، ۱۳۸۵: ۱۰۸). بدین ترتیب همان طوری که از توسعه گردشگری فوایدی نصیب نواحی روستایی می‌شود، توسعه نامناسب آن نیز می‌تواند زیان‌ها و آثار منفی متعددی را در پی داشته باشد با این حال متناسب با عوامل مختلفی چون اهمیت فعالیت گردشگری محلی، ظرفیت گردشگری و فعالیت‌های آنها، استحکام محیط زیست و اقتدار فرهنگ و سنن محلی، سطح این اثرات تغییر می‌کند (شارپلی، ۱۳۸۰: ۴۳). بر اساس آنچه که در مورد اثرات گردشگری بر مناطق مختلف ذکر شد می‌توان اثرات گردشگری را نتایج به دست آمده از یک فرایند پیچیده تغییر و مبادله بین گردشگران، سکونتگاه‌های میزبان و مقصدها را شامل می‌شود (کندل و براون، ۲۰۰۶: ۲۸۰ و یون، ۲۰۰۲: ۱۴) تعریف کرد. انواع مختلف اثرات گردشگری بر مناطق روستایی را می‌توان در چند بعد اصلی اقتصادی، اجتماعی-فرهنگی، زیست محیطی و کالبدی-فضایی خلاصه کرد. گردشگران مناطق مختلف را به دلایل گوناگون انتخاب می‌کنند. بنابراین ورود هرچه بیشتر گردشگران به دو صورت موجب تخریب و تغییر محیط روستایی می‌شود. مورد اول گردشگران با دفع ناقص زباله و از بین بردن منابعی مانند درختان باعث آلودگی محیط و فشار بر محیط روستایی می‌شوند که تاثیر مستقیم مورد نظر است. مورد دوم، تاثیر به صورت غیر مستقیم است. در این نوع تغییر ایجاد خانه‌های دوم و به تبع آنها تغییر در بافت مسکونی روستایی و همچنین سرمایه‌گذاری افراد بومی و غیر بومی در زمینه ایجاد تاسیسات و امکانات مورد نیاز گردشگران و فعالیت‌های جدید در منطقه را شامل می‌شود (علیقلی‌زاده، ۱۳۸۶: ۴۵).

در مدل مفهومی پژوهش (شکل ۱) با توجه به شناخت اثرات گردشگری در ناحیه جنوب غربی گیلان و همچنین تغییراتی که در طی دو دهه اخیر بر وضعیت کالبدی-فضایی روستاهای مورد مطالعه وارد شده است به صورت شاخص‌های پنج گانه‌ای در نظر گرفته شده‌اند.

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش (شاخص‌های اثرگذار گردشگری بر بعد کالبدی-فضایی در جهت توسعه روستایی)

در مدل مفهومی پژوهش نشان از رابطه دو طرفه بین اثرات کالبدی-فضایی گردشگری با شاخص‌های پنج گانه تحقیق و همچنین رابطه تعاملی بین هر یک از شاخص‌ها با یکدیگر در جهت توسعه روستایی می‌باشد. در یک نوع کنش، گردشگری موجب اثراتی بر وضعیت کالبدی - فضایی منطقه می‌شود و در سطحی دیگر تغییر در هر نوع شاخص بر شاخص دیگر اثر می‌گذارد و موجب تغییرات فیزیکی ملموس در سطح نواحی روستایی می‌گردد برای نمونه می‌توان به ایجاد خانه‌های دوم، ایجاد فروشگاه‌های اغذیه و نوشیدنی سرد، افزایش امکانات زیربنایی و رو بنایی و ... اشاره نمود. عبارتی با ایجاد امکانات و ارائه خدمات زمینه عمران، آبادانی و توسعه روستایی را در بعد کالبدی-فضایی فراهم می‌گردد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش تحلیلی - همبستگی و اکتشافی است که در جهت کشف اثرات کالبدی-فضایی گردشگری بر روستاهای ناحیه جنوب غربی گیلان در جهت توسعه روستایی است. از نظر نحوه گردآوری اطلاعات و داده‌های مورد نیاز، در زمره تحقیقات میدانی و پیمایشی جای می‌گیرد که برای گردآوری داده‌های مورد نیاز از ابزاری چون پرسشنامه و مشاهده استفاده شده است. برای تعیین روایی پرسشنامه‌ها از روایی صوری استفاده شد به گونه‌ای که سوالات موجود در پرسشنامه پس از چند مرحله بازنگری و اصلاح مورد تأیید اساتید دانشگاه قرار گرفت. برای تعیین پایایی پرسشنامه نیز از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد میزان پایایی بدست آمده ۰/۰۹ در صد بوده که نشان دهنده پایایی بسیار عالی در مطالعات علوم انسانی می‌باشد. همان طور که مشخص است تحقیق داری یک متغیر وابسته کالبدی است که برای کشف اثرات گردشگری بر روی آن در جهت توسعه روستایی از پنج شاخص استفاده شده که عبارتند از شاخص تغییرات محیطی دارای ۸ متغیر، شاخص سبک معماری دارای ۶ متغیر، شاخص تجهیزات رفاهی ۵ متغیر، شاخص فضاهای معیشتی ۷ متغیر و شاخص تجهیزات زیربنایی ۴ متغیر هستند. جامعه آماری این پژوهش ۳۴۱۴۳ نفر از سرپرستان خانوار که در ۲۵۳ نقاط روستایی سکونت دارند و در دو شهرستان فومن و شفت و ده دهستان با نام‌های سردار جنگل، گوراب پس، گشت، رودپیش، لولمان و آلیان، چوبر، احمدسرگوراب، ملاسرا و جیرده ساکن می‌باشند. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۷۸ نفر برگزیده شده‌اند و در مرحله بعدی داده‌های گردآوری شده با استفاده از طبقه‌بندی و کدگذاری وارد نرم‌افزار SPSS شدند که برای پاسخ به سوالات و بر اساس نیاز از آزمون‌های همبستگی اسپرمن، تی استیودنت و رگرسیون خطی ساده استفاده شده است و در پایان بحث نیز با استفاده از مقایسه تطبیقی به مقایسه نتایج این پژوهش با تحقیقات پیشین پرداخته شد. منظور از تغییرات کالبدی - فضایی در این پژوهش، تغییراتی است که در تعداد واحدهای مسکونی، تعداد واحدهای تجاری، مساحت و نوع راه‌های ساخته شده، تعداد وسیله نقلیه عمومی و میزان تاسیسات و تجهیزات در روستا پدید آمده است. با توجه به اینکه در تشریح اثرات گردشگری و به طور اخص اثرات کالبدی - فضایی شاخص‌های متفاوتی وجود دارند.

لازم به ذکر است شاخص‌های مذکور و متغیرهای مرتبط با هر یک از آنها ابتدا بر اساس چشم انداز و ادبیات تحقیق و همچنین در جریان تشریح و بیان مسائل و مشکلاتی که نواحی روستایی جنوب غربی گیلان با آنها روبه روست در جدول (۱) نشان داده شده‌اند.

جدول ۱. شاخص‌ها و متغیرهای بعد کالبدی-فضایی

شاخص	متغیرها	شاخص	متغیرها
تغییرات محیطی	کاهش دسترسی‌ها تخریب مزارع و باغات پراکندگی بافت روستاهای منطقه تخریب بافت با ارزش روستا	خدمات زیر بنایی	بهبود خدمات بهداشتی بهبود خدمات ارتباطی افزایش راه‌های روستایی بهبود کیفیت راه‌های روستایی
آسیب رساندن به مناظر روستایی		تجهیزات رفاهی	بهبود کیفیت داخلی روستا استقرار امکانات خدماتی افزایش ساختمان‌های اداری افزایش امکانات بهداشتی
اتصال و بهم پیوستگی روستاها افزایش ازدهام و شلوغی		امکانات تفریحی سرگرم کننده	
سبک معماری	دخل و تصرف به منابع طبیعی تغییر و بهبود ساختمان‌ها	فضاهای معیشتی	افزایش تعداد ارگان‌های صنعتی

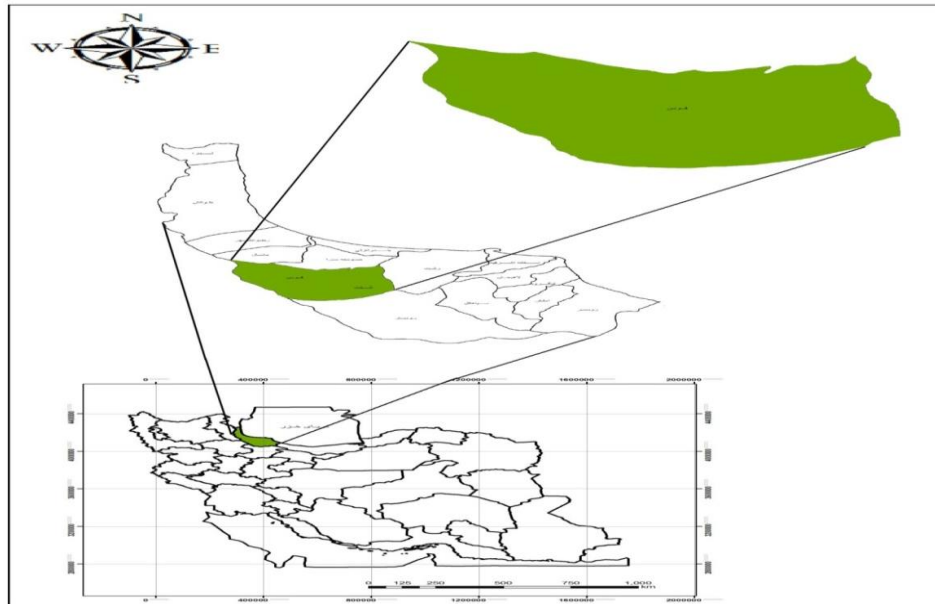
تعداد شاغلان کشاورز
توسعه فروشگاه های اغذیه
دفاتر و مراکز خدماتی
کمک به سیستم دفع زباله
مکان های معیشتی روستا
افزایش امکانات اقامتی

افزایش واحدهای مسکونی و تجاری
تشویق روستائیان به نوسازی خانه ها
تغییر در الگوی معماری مسکن
ناهمگونی در بافت قدیمی و جدید روستا
تغییر در بافت سنتی ساکنین روستا

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۴

قلمرو جغرافیایی پژوهش

محدوده جنوب غربی گیلان در مختصات جغرافیایی ۵۸ ۳۶ تا ۵۱ ۳۷ عرض شمالی و ۵۱ ۴۸ تا ۳۱ ۴۹ طول شرقی از نصف النهار گرینویچ قرار گرفته است. که از شمال به شهرستان رشت (مرکز استان) و صومعه‌سرا، از جنوب به استان زنجان و از غرب به شهرستان ماسال و استان اردبیل و از شرق به شهرستان رشت و بخشی از شهرستان رودبار مرز مشترک دارد و مشتمل بر شهرستان‌های فومن و شفت می‌باشد. شهرستان فومن دارای شش دهستان با نام‌های (با نام‌های رودپیش، سردار جنگل، گوراب پس، آلیان، لولمان و گشت) و دو بخش با عنوان مرکزی و سردار جنگل و دو نقطه شهری (فومن و ماسوله) و دارای ۱۵۸ نقطه روستایی می‌باشد و شهرستان شفت نیز دارای دو بخش (با نام‌های مرکزی و احمد سرگوراب) و چهار دهستان (نصیر محله، چوبر، ملاسرا و جیرده) دو نقطه شهری (شفت و احمد سرگوراب) و ۹۵ نقطه روستایی است. این محدوده بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰ دارای ۱۵۲۲۸۰ نفر جمعیت و ۳۴۱۴۳ خانوار روستایی می‌باشد که از کل جمعیت، ۴۰۰۵۵ نفر یعنی ۲۶/۳۱ درصد در مناطق شهری و ۱۱۲۵۶۱ نفر حدود ۷۳/۶۹ درصد در مناطق روستایی زندگی می‌کنند (مرکز آمار سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۱۳۹۰: ۱۹).

شکل ۲. نقشه موقعیت جغرافیایی قلمرو تحقیق

یافته‌ها و بحث

یافته‌های توصیفی

منابع و جاذبه‌های گردشگری در روستاهای ناحیه جنوب غربی گیلان

جدول ۲. وضعیت منابع و جاذبه‌های گردشگری روستایی جنوب غربی گیلان

شرح	کل روستاها	جاذبه‌های طبیعی	جاذبه‌های تاریخی باستانی	جاذبه‌های مذهبی
تعداد	۲۵۳	۵۵	۴	۳۶
درصد	۱۰۰	۵۷/۸۹	۴/۲۱	۳۷/۸۹

منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۴

با توجه به جدول (۲) می‌توان عنوان نمود که جاذبه و توان‌های موجود گردشگری روستایی در ناحیه جنوب غربی گیلان به صورت جاذبه‌های طبیعی، جاذبه‌های تاریخی- باستانی و جاذبه‌های مذهبی می‌توان دسته‌بندی نمود. که از مهمترین جاذبه‌های طبیعی این ناحیه می‌توان به چشمه‌های آب معدنی زمزمه، چشمه آب معدنی علی زاخوانی، چهل چشمه، چشمه میدان و استخرهای مژده، چماچا، ملاسرا، خطیب‌سرا گوراب و غار فوشه، رودخانه‌های سیاه‌رود، پلنگ‌رود، امامزاده ابراهیم، چنارودخان، سیاه مزگی، ویسرود، لاسک، سله مرز، کیش خاله و آبشارهای روستاهای امامزاده ابراهیم، ویسرود، کیش خاله و دود وزن خرم کش، لار چشمه، خرم بو و گیل وند رود، جنگل‌ها و معابر سر سبز روستاهای گردشگر پذیر امام زاده ابراهیم، امامزاده اسحاق، جنگل‌های سیاه مزگی و مسیرهای بکر طبیعی منتهی به ماسوله و روستای تاریخی- باستانی قلعه رودخان و همچنین می‌توان به حیات وحش با گونه‌های حیوانی و پرندگان نادر و گل و گیاهان دارویی با چشم‌اندازهای جغرافیایی بی‌بدیل و خیره کننده به عنوان قابلیت‌ها و پتانسیل‌های طبیعی این ناحیه اشاره نمود. از جاذبه‌های تاریخی- باستانی این ناحیه می‌توان به ماسوله، دژ تاریخی قلعه رودخان، پل تاریخی لیشاوندان، خانه عبدالرزاق خان شفتی، حمام قدیمی روستای کمسار و پل هوایی روستای بداب اشاره کرد. از جاذبه‌های مذهبی فرهنگی نیز می‌توان به بقعه امامزاده ابراهیم، امامزاده اسحاق، بقعه امامزاده هاشم (ع)، بقعه امامزاده زین الدین(ع)، بقعه عون بن محمد بن حنفیه بن علی(ع)، بقعه امام زاده عین الدین(ع)، بابا رکاب، بقعه امام زاده نهم، امام زاده احمد چماچا و سید کاس آقا و ... اشاره نمود. این مکان‌ها و ابنیه‌های مذهبی هر ساله پذیرای هزاران مسافر از اقصی نقاط کشور می‌باشند.

تبیین آثار کالبدی- فضایی گردشگری در توسعه روستاهای ناحیه جنوب غربی گیلان

برای سنجش و تبیین آثار کالبدی فضایی جامعه روستایی از دیدگاه سرپرستان خانوار در جنوب غربی گیلان از شاخص‌های گسترش امکانات بهداشتی و درمانی، کمک به توسعه راه‌های روستا، کمک به بهبود سیستم دفع فاضلاب روستایی، کمک به بهبود سیستم دفع زباله روستا، کمک به توسعه سیستم ارتباطی و مخابراتی روستایی، کمک به توسعه سکونتگاه‌ها و معابر روستایی، توسعه و افزایش دفاتر و مراکز خدماتی، بهبود بافت و الگوهای معماری مسکن، بهبود مصالح بادوام در ساخت مسکن، گسترش و افزایش امکانات اقامتی خانه‌های دوم و مسافرخانه، کمک به توسعه امکانات و خدمات حمل و نقل، کمک در جهت افزایش ساخت و سازهای مسکونی، کمک در جهت افزایش ساخت و سازهای تجاری و توسعه فروشگاه‌های اغذیه و نوشیدنی‌های سرد در سطح روستا استفاده شده است که با گویه‌های جدول (۳) مورد سنجش قرار گرفته‌اند چگونگی توزیع نسبی پاسخگویی به گویه‌ها در این جدول آورده شده است همانطور که مشاهده گردید میانگین کل بعد کالبدی- فضایی برابر ۳/۷ است که از وضعیت نسبتاً خوبی برخوردار می‌باشد به عبارتی گردشگری موجب تغییرات کالبدی فضایی بسیاری در سطح مناطق روستایی جنوب غربی گیلان شده است که از مهمترین آنها می‌توان به توسعه راه‌های، امکانات اقامتی، ارائه خدمات بهداشتی- درمانی، کمک به سیستم دفع فاضلاب و زباله و ... نام برد که تغییرات شگرفی در بعد کالبدی- فضایی در ناحیه جنوب غربی گیلان ایجاد کرده است و زمینه توسعه نواحی روستایی را فراهم آورده است.

جدول ۳. تبیین آثار کالبدی - فضایی گردشگری در توسعه روستایی جنوب غربی گیلان

سطح معناداری	میانگین رتبه	فرآوانی		جمع			شاخص	
		خیلی زیاد	زیاد	تأحدودی	کم	خیلی کم		
000/0	3	30/15	59/52	4/8	5/6	0	۱۰۰	گسترش امکانات بهداشتی درمانی
000/0	9/3	9/24	1/57	1/15	8/0	1/2	۱۰۰	کمک به توسعه راه‌های روستایی
000/0	8/2	1/48	41	7/3	8/5	3/1	۱۰۰	کمک به بهبود و سیستم دفع فاضلاب روستایی
000/0	8/3	31	5/27	9/33	7/7	0	۱۰۰	کمک به بهبود سیستم زباله روستا
000/0	1/4	8/37	2/49	7/7	7/3	6/1	۱۰۰	کمک به توسعه سیستم ارتباطی و مخابراتی روستایی
000/0	4	2/40	8/45	6/1	9/6	6/5	۱۰۰	کمک به توسعه سکونتگاه‌ها و معابر روستایی
000/0	7/3	3/32	8/36	2/17	4/3	3/10	۱۰۰	توسعه و افزایش دفاتر و مراکز خدماتی
000/0	7/3	6/29	3/33	3/24	3/10	4/2	۱۰۰	تغییر در الگوی معماری مسکن
000/0	6/3	23	4/48	5/8	2/12	9/7	۱۰۰	بهبود و بکارگیری مصالح با دوام در ساخت مسکن
000/0	4/3	7/21	7/53	9/16	7/7	0	۱۰۰	گسترش و افزایش امکانات اقامتی، خانه دوم و مسافرخانه
000/0	1/4	32	1/52	6/5	5/4	8/5	۱۰۰	کمک به توسعه امکانات و خدمات کمک و نقل
000/0	1/4	8/37	2/53	6/1	4	4/3	۱۰۰	کمک در جهت افزایش ساخت و سازهای مسکونی
000/0	7/3	6/29	4/30	6/24	2/12	2/3	۱۰۰	کمک در جهت افزایش ساخت و سازهای تجاری
000/0	4	4/39	3/42	5/4	3/9	5/4	۱۰۰	توسعه فروشگاه‌های اغذیه و نوشیدنی‌های سرد
	7/3							

منبع: یافته‌های پژوهشی: ۱۳۹۴

گردشگری و تغییرات کالبدی- فضایی در شاخص‌های مورد استفاده :

تغییرات کالبدی- فضایی گردشگری روستایی طیف گسترده‌ای از تغییر و تحولات فیزیکی را شامل می‌شود که در یک نگاه ساده به چشم می‌رسد و تمامی دگرگونی‌های فیزیکی که به تبع ارائه امکانات و خدمات روستایی و زیربنایی در محیط روستا حاصل می‌شود را در بر می‌گیرد که از این تغییرات می‌توان به عنوان تغییرات کالبدی- فضایی گردشگری روستایی یاد نمود از جمله مهمترین پیامدهای مثبت کالبدی- فضایی گردشگری می‌توان به کمک در جهت بهبود و توسعه راه‌های روستا، کمک به بهبود سیستم دفع فاضلاب روستایی، کمک به سیستم دفع زباله روستا، کمک به توسعه سیستم ارتباطی و مخابراتی روستا، کمک به توسعه سکونتگاه‌ها و معابر روستایی، بهبود خدمات بهداشتی، توسعه خدمات پزشکی، توسعه و افزایش دفاتر و مراکز خدماتی، بهبود بافت و الگوی معماری مسکن، گسترش و افزایش امکانات اقامتی (هتل، متل و مسافرخانه و...)، کمک به توسعه امکانات و خدمات حمل و نقل، کمک در جهت افزایش ساخت و سازهای تجاری، کمک در جهت افزایش ساخت و سازهای مسکونی و ... اشاره نمود. که موجب تغییرات اساسی در روستاهای ناحیه جنوب غربی گیلان شده است.

تحلیل فضایی رابطه بین گردشگری و پیامدهای کالبدی- فضایی در نواحی روستایی جنوب غربی گیلان

در این بخش برای بررسی رابطه بین توسعه گردشگری و پیامدهای کالبدی- فضایی در سطح روستاهای جنوب غربی گیلان از آزمون همبستگی اسپرمن استفاده شده است. با توجه به آزمون همبستگی اسپرمن در مواردی که مقدار احتمال آزمون از ۵٪ کوچکتر است فرضیه صفر آزمون مبنی بر عدم ارتباط معنی‌دار بین متغیر مستقل با متغیرهای وابسته رد می‌شود. در تحلیل فضایی رابطه بین توسعه گردشگری و تغییرات کالبدی- فضایی ناحیه جنوب غربی گیلان ارتباط معنادار بوده است یعنی به ازای توسعه گردشگری شاخص‌های اثرگذار در توسعه (بعد کالبدی- فضایی) نیز تغییر پذیرفته است. در تحلیل فضایی رابطه بین گردشگری و تغییرات کالبدی- فضایی، همانطور که از جدول (شماره ۷)

استنباط می شود دهستان های سردار جنگل، چوبر و گوراب پس بیشترین اثرات کالبدی - فضایی را از گردشگری به خود دیده اند. به عبارتی تغییرات محیطی در این دهستان ها بیشتر تر از سایر دهستان ها به چشم می خورد.

یافته های استنباطی

در این قسمت با استفاده از آمار استنباطی و آزمون های آماری مناسب به تحلیل آن ها پرداخته خواهد شد. سؤال اول آیا گسترش گردشگری، باعث تغییرات کالبدی - فضایی در نواحی روستایی جنوب غربی گیلان شده است؟

جدول ۴. ارتباط بین شاخص های کالبدی - فضایی گردشگری و توسعه روستایی با استفاده از آزمون همبستگی اسپرمن

میزان معناداری	میزان همبستگی	شاخص های کالبدی فضایی توسعه روستایی
000/0	97/0	گسترش امکانات بهداشتی درمانی
000/0	77/0	کمک به توسعه راه های روستایی
000/0	98/0	کمک به بهبود سیستم دفع فاضلاب روستایی
000/0	91/0	کمک به بهبود سیستم دفع زباله روستا
000/0	86/0	کمک به توسعه سیستم ارتباطی و مخابراتی روستا
000/0	89/0	کمک به توسعه سکونتگاه ها و معابر روستایی
000/0	87/0	توسعه و افزایش دفاتر و مراکز خدماتی
001/0	89/0	تغییر در الگوی معماری مسکن
000/0	82/0	بهبود و بکارگیری مصالح با دوام در ساخت مسکن
000/0	79/0	گسترش و افزایش امکانات اقامتی، خانه های دوم و مسافرخانه
000/0	83/0	کمک به توسعه امکانات و خدمات حمل و نقل
000/0	84/0	کمک در جهت افزایش ساخت و سازهای مسکونی
000/0	89/0	کمک در جهت افزایش ساخت و سازهای تجاری
000/0	89/0	توسعه فروشگاه های اغذیه و نوشیدنی های سرد

منبع: یافته های پژوهش: ۱۳۹۴

با توجه به نتایج بدست آمده از پرسشنامه تکمیلی توسط سرپرستان خانوار، همانطور که جدول (۵) نشان می دهد که بین گردشگری و تغییرات کالبدی فضایی در روستاهای ناحیه جنوب غربی گیلان رابطه معناداری وجود دارد که آلفای بدست آمده یا همان سطح معناداری زیر (۰/۰۵) بوده است. پس می توان اینگونه عنوان نمود که بین گردشگری روستایی و توسعه شاخص های کالبدی - فضایی در ناحیه جنوب غربی گیلان رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. بنابراین فرضیه مورد تأیید قرار می گیرد. پس گردشگری می تواند با تغییرات کالبدی - فضایی در محیط های روستایی، زمینه توسعه، عمران و آبادانی روستا را فراهم آورد. به منظور صحت این مدعا، می توان به روستاهای گردشگر پذیر امامزاده اسحاق، امام زاده ابراهیم، قلعه رودخان و ... اشاره نمود.

جدول ۵. سطح معناداری گردشگری و تغییرات کالبدی فضایی در سطح روستا

شاخص	میانگین	حدمتوسط گویه ها	T	سطح معناداری
تغییرات کالبدی - فضایی	۳/۷	۲/۵	۲/۵۴۸	۰/۰۰۰

منبع: یافته های پژوهش: ۱۳۹۴

جدول ۶. همبستگی اسپرمن ارتباط بین توسعه گردشگری و تغییرات در بعد کالبدی-فضایی

شاخص	ضریب همبستگی	سطح معناداری
سبک معماری	۰/۵۵۷	۰/۰۰۰
تجهیزات رفاهی	۰/۵۴۶	۰/۰۰۰
فضاهای معیشتی	۰/۴۸۷	۰/۰۰۰
خدمات زیربنایی	۰/۵۷۴	۰/۰۰۰
تغییرات محیطی	۰/۵۳۲	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۴

نتایج حاصل از جدول (۶) نشان می‌دهد که در رابطه بین هر یک از شاخص‌های مورد استفاده کالبدی-فضایی پژوهش در سطح ۹۹ درصد رابطه معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر نتایج آزمون همبستگی اسپرمن برای شاخص‌های پنج گانه کالبدی-فضایی نشان می‌دهد که سطح معناداری کمتر از ۰/۰۰۱ است و از آن جا که این مقدار کمتر از مقدار آلفا در سطح خطای ۰/۰۰۱ است (۰/۰۰۱ < ۰/۰۰۰) یعنی بین گسترش گردشگری و تغییر در شاخص‌های کالبدی-فضایی نواحی روستایی جنوب غربی گیلان رابطه معناداری وجود دارد. و این رابطه معنادار بصورت مستقیم می‌باشد. جدول (۷) رابطه بین گردشگری و تغییرات کالبدی-فضایی را به تفکیک دهستان‌ها در محدوده مورد مطالعه نشان می‌دهد.

جدول ۷. بررسی رابطه بین گردشگری و پیامدهای کالبدی-فضایی به تفکیک دهستان

متغیر	نام دهستان شرح	چوبر	نصیر محله	جیرده	ملاسرا	گشت	سردار جنگل	لولمان	الیان	رودپیش	گوراب پس
کالبدی	مقدار ضریب همبستگی	۰/۷۶۳	۰/۵۰۳	۰/۵۱۱	۰/۲۱۱	۰/۲۳۴	۰/۷۶۵	۰/۱۳۸	۰/۱۴۸	۰/۱۵۷	۰/۷۳۹
فضایی	مقدار احتمال آزمون	۰/۰۰۲	۰/۰۳۵	۰/۰۴۵	۰/۰۱۹	۰/۰۲۷	۰/۰۰۱	۰/۰۱۴	۰/۰۱۵	۰/۰۱۷	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۴

سوال دوم-در تبیین اثرات کالبدی-فضایی گردشگری در نواحی روستایی جنوب غربی گیلان اثرگذارترین شاخص‌ها کدامند؟ در تحلیل شاخص‌های چند متغیره و برای تبیین اثر گذاری و اثر پذیری آن‌ها از معادله رگرسیونی استفاده می‌شود. تحلیل شاخص‌های مورد مطالعه با استفاده از آزمون رگرسیون خطی به روش گام به گام بیانگر این واقعیت است که شاخص پیش‌بینی کننده تغییرات محیطی با مقدار ۰/۷۶۱ بیشترین مقدار از تغییرات بعد کالبدی در تغییرات گردشگری منطقه مورد مطالعه را تبیین می‌کند. همچنین آزمون معناداری نشان می‌دهد که این مقدار واریانس تبیین‌کننده در سطح خطای ۰/۰۰۱ معنادار است با توجه به این که مقدار ضریب بتای آن برابر با ۰/۷۶۱ است. یعنی به ازای یک واحد تغییر در متغیر مستقل توسعه گردشگری متغیر وابسته تغییرات محیطی به مقدار ۰/۷۶۱ واحد تغییر خواهد داشت. نتیجه رگرسیون خطی نشان می‌دهد که توسعه گردشگری بیشتر از هر شاخص دیگری بر میزان تغییرات محیطی در نواحی روستایی جنوب غربی گیلان موثر می‌باشد (T = ۶/۹۷B = ۰/۷۶۱). نتایج جدول (۸) محاسبه رگرسیون خطی برای دیگر شاخص‌های بعد کالبدی و میزان تاثیر پذیری هر یک از آنها را نشان می‌دهد.

جدول ۸. آزمون رگرسیون خطی اثر پذیرترین عوامل کالبدی-فضایی از توسعه گردشگری

شاخص‌های کالبدی-فضایی	Beta	مقدار T	سطح معناداری
سبک معماری	۰/۴۲۶	۲/۷۴	۰/۰۰۰
تجهیزات رفاهی	۰/۷۱۱	۵/۶۹	۰/۰۰۰
فضاهای معیشتی	۰/۴۹۲	۲/۶۷	۰/۰۰۰
خدمات زیربنایی	۰/۶۲۷	۳/۷۸	۰/۰۰۰
تغییرات محیطی	۰/۷۶۱	۶/۹۷	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش: ۱۳۹۴

نتیجه گیری

در پژوهش حاضر به تبیین اثرات گردشگری در بعد کالبدی - فضایی به منظور بررسی و شناخت تغییرات در شاخص‌های مربوط به این بعد در نواحی روستایی جنوب غربی گیلان پرداخته شد. هدف اصلی این پژوهش تبیین این اثرات و ایجاد تغییراتی است که در سطح روستاهای این ناحیه در جهت توسعه و توسعه روستایی ایجاد شده است. بدین منظور پرسشنامه طراحی و سوالات مورد نظر توسط سرپرستان خانوار تکمیل گردید و نتایج بیانگر این می‌باشد که گردشگری در این ناحیه موجب بروز تغییرات کالبدی - فضایی متفاوتی در این ناحیه شده است. در طرح مساله، سوال اصلی پژوهش بر وجود رابطه و تغییرپذیری بعد کالبدی از توسعه گردشگری و در سوال دوم به تبیین این اثرپذیری از طریق شناسایی شاخص‌های موثر پرداخته شده است. بر اساس تحلیل استنباطی از یافته‌های موجود با استفاده از آزمون همبستگی اسپرمن به این نتیجه رسیدیم که بین توسعه گردشگری و تغییر در شاخص‌های بعد کالبدی - فضایی در سطح ۰/۰۰۰ معنادار می‌باشد و از این رو می‌توان به وجود رابطه معنادار بین این دو عامل معتقد بود. در قسمت دوم با استفاده از رایانه، داده‌ها و تبدیل آنها از حالت رتبه‌ای به فاصله‌ای امکان استفاده از آزمون T مهیا گردید و به این نتیجه رسیدیم که توسعه گردشگری با اطمینان ۰/۹۹ درصد موجب ایجاد تغییراتی در بعد کالبدی - فضایی و شاخص‌های تعریف شده گردیده است. همچنین محاسبه تفاوت فاصله اطمینان ۹۵ درصد داده‌ها نشان داد که نتایج حاصله بر اساس احتمال آماری و در سطح ۹۹ درصد معنادار بوده و بر اساس شانس یا متغیرهای مداخله‌گر دیگری نبوده است. در تحلیل فضایی رابطه بین گردشگری و تغییرات کالبدی - فضایی، مشخص گردید که دهستان‌های سردار جنگل، چوبر و گوراب پس بیشترین اثرات کالبدی - فضایی را از گردشگری به خود دیده‌اند. به عبارتی این تغییرات محیطی در این دهستان‌ها بیشتر تر از سایر بخش‌ها به چشم می‌خورد. در ادبیات تحقیق شماری از مطالعات پیشین در مورد توسعه گردشگری روستایی و اثرات آن معرفی شدند که در این قسمت ذکر نتایج آنها امکان مقایسه تطبیقی با نتایج پژوهش حاضر را فراهم می‌آورد. کوکز و دیگران (۲۰۱۰) در پژوهشی با عنوان آیا گردشگری کشاورزی در هاوایی را تخریب می‌کند؟ به این نتیجه رسیدند که توسعه گردشگری باعث تخریب کشاورزی نشده است. مهدوی و همکاران (۱۳۸۷) در بررسی اثرات گردشگری بر توسعه روستایی دره کن - سولقان به این موضوع پرداختند که اثرات گردشگری بر سه شاخص اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی چگونه بوده است؟ به این نتیجه رسیدند که در زمینه اقتصادی، اثرات مثبت محدود، در زمینه اجتماعی، اثرات مثبت قوی و در زمینه زیست محیطی، توسعه گردشگری روستایی به تخریب و نابودی گونه‌های مختلف زیستی و طبیعی در منطقه شده است. ادبی (۱۳۹۱) در آسیب‌شناسی گردشگری روستایی دهستان سولقان دریافت که گردشگری فرهنگ محور در منطقه مورد مطالعه آثار متفاوتی بر وضعیت فرهنگی (تغییر در آداب و رسوم و بخصوص سبک پوشش جوانان) و کالبدی تغییر وسیع کاربری اراضی و نوسازی بافت‌های قدیمی) منطقه فراهم آورده است که آثار مثبت و منفی تقریباً برابری داشته است. در تحلیل حاضر در تطبیق با نتایج کوکز و همکاران (۲۰۱۰) مشخص شد که گردشگری موجب اثرات منفی بر تخریب باغات، تخریب اراضی کشاورزی، دخل و تصرف به منابع طبیعی را در برداشته که در حیطه شاخص تغییرات محیطی می‌باشند. در مقایسه نتایج پژوهش حاضر با تحقیق مهدوی و همکاران (۱۳۸۷) در تحقیق حاضر و در بررسی شاخص فضاها می‌بایست مشخص شد که تغییر اشتغال از کشاورزی به فعالیت‌های خدماتی مرتبط با گردشگری، انتقال کارگاه‌های خانوادگی به بیرون روستا و افزایش تعداد کارگاه‌های کوچک روستایی و افزایش تعداد دفاتر خدماتی از جمله اثرات اقتصادی گردشگری در منطقه بوده‌اند. در تطبیق نتایج با پژوهش ادبی (۱۳۹۱) و در زمینه بعد کالبدی و اغلب جنبه‌های مرتبط با آن مشخص شد که در سبک معماری به علت وجود و توسعه خانه‌های دوم موجب تغییراتی در بهبود ساختمان‌ها، تشویق روستائیان به نوسازی خانه‌های خود، ناهمگونی و تضاد در بافت قدیمی و جدید روستا شده است که منشا تغییر کاربری اراضی به شمار می‌رود. از نتایج تحقیق مشخص شد که توسعه گردشگری در این محدوده، تاکنون پیامدهای منفی و زیانباری چون افزایش و پخش زباله، کاهش تولیدات روستایی نظیر دامداری، کشاورزی، تخریب اراضی کشاورزی و باغی، تغییر در بافت قدیم و جدید روستا و موارد دیگر را به همراه داشته است که این امر در تقابل با توسعه پایدار قرار دارد. در صورت ساماندهی و برنامه‌ریزی‌های علمی و عملی کارشناسی شده و برطرف نمودن برخی کمبودها و تجهیز زیرساخت‌های مورد نیاز و انجام کارهای فرهنگی می‌توان از میزان و شدت پیامدهای زیان‌بار وارد شده بر منطقه جلوگیری نمود و زمینه توسعه روستایی را در محدوده جنوب غربی گیلان با رویکرد گردشگری پایدار فراهم آورد.

منابع

- ادبی، محمد(۱۳۹۱). آسیب شناسی گردشگری روستایی با تأکید بر گردشگری فرهنگ محور (نمونه‌ی موردی: دهستان کن - سولقان). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران.
- بابایی همتی، روشن و مولائی هسجین، نصراله (۱۳۹۲) راهکارهای توسعه گردشگری روستایی در بخش کوهپایه‌ای گیلان، فصلنامه چشم اندازه جغرافیایی در مطالعات انسانی، سال هشتم، شماره ۲۳، صص ۱۱۸-۱۰۳.
- رجبی، پرویز، ۱۳۸۵، بررسی تطبیقی جاذبه‌های گردشگری در بخش جلگه و کوهستانی شهرستان شفت و ارائه الگوی بهینه به منظور توانمند تر کردن این مناطق، پایان نامه کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت.
- رجبی، پرویز، ۱۳۹۱، بررسی و شناخت آسیب ها و فرصت های تفرجگاه ها از منظر توسعه پایدار، مجموعه مقالات اولین همایش ملی تفرجگاه ها، نظم و امنیت، دفتر تحقیقات کاربردی فا.ا.گلستان،
- رجبی، پرویز، ۱۳۹۱، بررسی و شناخت عوامل موثر بر توسعه گردشگری روستایی، مجموعه مقالات اولین همایش ملی گردشگری و طبیعت گردی ایران زمین، دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان.
- رجبی، پرویز، ۱۳۹۲، تاثیر گردشگری روستایی در تغییرات کالبدی روستاهای شهرستان فومن(مطالعه موردی دهستان سردار جنگل و گوراب پس)، مجموعه مقالات دومین همایش ملی برنامه‌ریزی و توسعه پایدار روستایی در ناحیه جنوبی دریای خزر با محوریت مسائل کالبدی و اجتماعی - فرهنگی، استانداری گیلان.
- رجبی، پرویز، ۱۳۹۳، تحلیلی بر پایداری اجتماعی مسکن در مناطق روستایی شهرستان فومن، مجموعه مقالات همایش ملی توسعه پایدار روستایی در افق ۱۴۰۴، دانشگاه پیام نور شاهین شهر.
- رجبی، پرویز و کشاورز شال، فتح اله، ۱۳۹۱، تحلیل گردشگری روستایی از منظر توسعه پایدار، مجموعه مقالات اولین همایش ملی گردشگری و طبیعت گردی ایران زمین، دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان.
- رجبی، پرویز و همکاران، ۱۳۹۱، نقش اکوتوریسم در توسعه پایدار روستایی(مطالعه موردی روستای امام زاده ابراهیم شفت)، مجموعه مقالات اولین همایش ملی گردشگری و طبیعت گردی ایران زمین، دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان.
- رجبی، پرویز و حسنی درود خانی، ثریا، ۱۳۹۱ صنعت جهانگردی و تاثیر آن بر اشتغال، نظم و امنیت جمهوری اسلامی ایران، مجموعه مقالات اولین همایش ملی اشتغال، نظم و امنیت، دفتر مطالعات کاربردی ناجا گیلان.
- رضوانی، محمدرضا، ۱۳۸۷، توسعه گردشگری روستایی با رویکرد گردشگری پایدار، چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران.
- رنجریان، بهرام و زاهدی، محمود، ۱۳۷۹، برنامه ریزی توریسم در سطح ملی و منطقه ای، اصفهان، انتشارات جهاد دانشگاهی اصفهان
- شاریلی، ریچاد جولیا، ۱۳۸۰، گردشگری روستایی، ترجمه: رحمت اله منشی زاده و فاطمه نصیری، نشر منشی، تهران، ص ۲۰۶.
- علی قلی‌زاده فیروزجایی، ناصر، (۱۳۸۷). اثرات گردشگری بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی و محیط نواحی روستایی، مطالعه‌ی موردی: نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان نوشهر، رساله دکتری، گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه تهران.
- غلامی، مانا، ۱۳۸۹، بررسی دیدگاه جامعه میزبان جهت پذیرش گردشگران نواحی روستایی(مطالعه موردی دره قاهان) پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز.
- قادر، اسماعیل (۱۳۸۲). نقش گردشگری روستایی در توسعه‌ی پایدار روستایی، رساله دکتری، دانشگاه تربیت مدرس.
- قدیری معصوم، مجتبی و همکاران، ۱۳۹۲، تبیین اثرات کالبدی گردشگری بر نواحی روستایی (مورد پژوهش: دهستان بیرون بشم - بخش کلاردشت. مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری سال دوم، شماره ۵- تابستان ۱۳۹۱، صفحات ۴۹-۳۳.
- مرکز آمار ایران (۱۳۸۴) سالنامه آماری کشور در سال ۱۳۸۳.
- مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰، سرشماری عمومی نفوس و مسکن (نتایج تفصیلی) محدوده جنوب غربی گیلان.
- مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰، سرشماری عمومی نفوس و مسکن.
- مولائی هسجین، نصرالله و رجبی، پرویز، ۱۳۹۰، شناخت توان های محیطی گردشگری شهرستان شفت جهت توسعه اکوتوریسم، فصلنامه جغرافیای طبیعی دانشگاه آزاد لارستان، سال چهارم، شماره ۱۴.
- مولائی هسجین، نصراله و ملک پور هسجین، سهیلا، ۱۳۸۴، قابلیت‌ها و جاذبه‌های توریسم روستایی - عشایری در ناحیه تالش، مجله محیط زیست، پژوهشکده محیط زیست جهاد دانشگاهی.
- مولائی هسجین، نصرالله، ۱۳۷۶، طرح ساماندهی روستاهای پراکنده(امکان سنجی تجمیع روستاها) شهرستان فومن، سازمان جهاد سازندگی استان گیلان و دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت، گروه جغرافیا

مهدوی، مسعود و قدیری معصوم، مجتبی، ۱۳۸۷، اثرات گردشگری بر توسعه روستایی با نظر سنجی از روستاییان دره کن و سولقان استان تهران، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۱، شماره ۲، صص ۳۹-۶۰.

نوری، سید هدایت الله، ۱۳۹۱، بررسی تبلیغات شفاهی و تحلیل تاثیر آن در جذب گردشگران روستایی، نمونه پژوهش شهرستان پاوه، فصلنامه تحقیقات جغرافیای کاربردی، جلد ۲۱، شماره ۲۴.

- Akis S. Perstianis N. Warner J. (1996). Estimating Tourism Effects on Residents: a Choice Modeling Approach to the Case of Rimini. *Tourism Management*, 17 (7): 481-494.
- Butler, R.W., and Hall, C.M. (1998), *Tourism and Recreation in Rural Areas*, John Wiley and Sons, Chichester.
- Coccosis, Mary, E, Constantoglou. (2010), *The use of Typologies in Tourism Planning (problems. Conflict)*. Pp: 22-30
- Kandel, W. A and Brown- D.L. (2006) *Population Change and Rural Society*. Nederland.
- Liu, A. (2006). *Tourism in Rural Areas: Kedah, Malaysia*, *Tourism Management*, 4(27), PP:878-889.
- Mathieson, A and Wall, G, (2002). *Tourism: Economic, Physical, and Social Impacts*, London: publisher Longman.

Research Article

Analyzing the current state of Sustainable tourism in the territory of nomads and explaining its future with a focus on regional planning (Case study: Nikshahr County)

Ziaalhagh Hashemzahi- *PhD student, Department of Geography and Urban Planning, Zahedan Branch, Islamic Azad University, Zahedan, Iran*

Esfandiar Bandyariyan* - *Assistant Professor, Department of Geography and Urban Planning, Zahedan Branch, Faculty of Humanities, Sistan and Baluchestan University, Zahedan, Iran.*

Mortza Esmailnejad- *Associate Professor, Department of Geography, Birjand University, Birjand, Iran.*

Receive Date: 28 August 2022

Accept Date: 08 January 2022

ABSTRACT

Introduction: Today, tourism is mentioned as an engine of development, and due to its economic and social importance, it is receiving more attention. Therefore, using tourism as a driving engine for regional development requires adopting appropriate and logical strategies following the regional and local capabilities and the directions of land-use planning.

Purpose of the research: The current research aims to analyze the current state of Sustainable tourism in the territory of nomads and explain its future with a focus on regional planning (Case study: Nikshahr County).

Methodology: The current research is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of method. Data collection is through questionnaires. The statistical population (residents of Nikshahr) is 141894 people. Based on random sampling and using Cochran's formula, 383 people were selected as the sample.

Geographical area of research: This research has been investigated in the nomadic territory of Nikshahr County in Iran.

Results and discussion: The t-test results showed that the current and future situation of Nikshahr tourism is unfavorable and inappropriate. Further, the results of Spearman's correlation test showed that there is a positive and significant relationship between all the components of sustainable tourism and the components of regional tourism at the 99% confidence level. By using (F-BMW) model, the study determined the importance and role of each component of regional planning in predicting the sustainable tourism variables. As a result, the component of integrated and consistent development with a weight value of 0.076 was the most important.

Conclusion: The general results showed that the unfavorable management affairs and the current and future state of tourism in Nikshahr are caused because the management system did not follow regional planning principles. The ultimate goal of tourism, in the form of regional planning, is to achieve sustainable tourism, regional balance, and appropriate distribution of activities and maximum use of tourism capabilities (historical, natural, etc.) in the development process.

KEYWORDS: Sustainable tourism, Territory of nomads, Regional planning, Nikshahr.